

BIBLIOGRAFIA RIBERENCA (10)

MONTserrat ANGUERA TERRÉ
ÀNGELS PÉREZ TARRAGÓ
NÚRIA GRAU POYO
JOSEP M. RADUÀ SERRA
JOSEP ANTONI COLLAZOS RIBERA
VICENT CASADÓ BURILLO
Comitè Editorial de la Miscel·lània del CERE

RESUM

En aquesta secció de “Bibliografia riberenca” volem oferir al lector una visió de tot allò que s’ha publicat i es publica a l’entorn de la Ribera, tant dels llibres que estudien la nostra comarca, com de les obres artístiques que tracten temes riberencs. Pretenem relacionar els llibres que vagin apareixent com a novetats, així com obres riberenques antigues que havien estat ressenyades abans. En aquest lliurament apareixen un total de 19 noves ressenyes de llibres: 3 corresponen a obres recentment editades pel CERE o amb la seua col·laboració, 7 són novetats editades per altres i 9 són llibres antics també editats per altres. D’aquests 19 títols, 2 corresponen a obres literàries amb temàtica riberenca. Això fa un total de 143 llibres diferents apareguts al llarg de les deu publicacions de “Bibliografia riberenca”, dels quals 58 són edicions o coedicions del CERE, 19 han estat editats amb la col·laboració del Centre i els altres 66 títols són d’altres editorials, entitats o institucions.

INTRODUCCIÓ

Al número 5 de la *Miscel·lània*, publicat fa uns 23 anys, es va crear la secció de “Bibliografia riberenca” amb l’objectiu de omplir “un buit observat per molts dels nostres socis, i que ajudi a enriquir la visió de tot allò que s’ha publicat i es publica a l’entorn de la Ribera”, com es comenta en una breu introducció apareguda en aquell volum (Bibliografia riberenca 1, 1987). La secció s’organitzava amb el títol del llibre, dades bibliogràfiques del mateix (autor/s, editor, any, mides, nombre de pàgines i notes sobre il·lustracions i material annex), un breu comentari o resum de l’obra, sovint amb fragments literals, i una il·lustració de la coberta.

En total, en quatre entregues (Bibliografia riberenca 1-4) es van publicar 21 ressenyes bibliogràfiques, una de les quals d'un grup de facsímils, 4 eren obres editades pel CERE (els guanyadors dels Premis d'Assaig I-IV) i els altres 16 llibres corresponien a diverses publicacions editades entre els anys 1966 i 1990 pels mateixos autors (2), ajuntaments o entitats locals (6) o diverses editorials de fora de la comarca (8).

No va ser fins el 2000 que a la *Miscel·lània* 14 va aparèixer un nou article sobre bibliografia riberenca, en aquest cas sobre articles publicats a la mateixa revista del CERE durant els 15 anys d'existència d'aquesta publicació (Casadó, 2000). Posteriorment, l'any 2008, en un treball publicat al volum extra 1 d'aquesta revista, relacionàvem 49 títols de llibres editats pel CERE o amb la seua col·laboració, dels quals presentàvem les dades bibliogràfiques completes, un resum del contingut de cadascuna de les publicacions, així com la imatge de cada portada (Pérez et al., 2008).

Al mateix volum extra 1 de la *Miscel·lània del CERE* va aparèixer un altre extens recull bibliogràfic (Anguera i Casadó, 2008), en aquest cas de tots els articles publicats al butlletí de la nostra entitat al llarg dels primers 18 números i que actualitzava el publicat al volum 14 (Casadó, 2000).

A la *Miscel·lània del CERE* núm. 20 dedicada a Ginestar vam donar continuïtat a la secció de "Bibliografia riberenca" iniciada el 1987, amb la mateixa idea que en els seus orígens. Amb la represa de la secció pretenem relacionar els llibres que vagin apareixent, com a novetats, però també fem un apartat dedicat a obres antigues, per omplir el buit deixat durant aquests anys que no s'ha publicat la secció. Aquesta entrega va rebre el número 8 (Grau et al., 2009) i la darrera, apareguda a la *Miscel·lània del CERE* núm. 21 (Pérez et al., 2010), el número 9. En aquest nou període hem presentat un total de 40 noves ressenyes de llibres: 7 corresponents a obres recentment editades pel CERE o amb la seua col·laboració, 13 novetats editades per altres i 20 llibres antics també editats per altres; de tots aquests títols, 7 corresponien a obres literàries amb temàtica riberenca

METODOLOGIA

Aquest lliurament de la secció "Bibliografia riberenca" porta el número 10. Hi apareixen les referències bibliogràfiques de diversos llibres publicats en català amb temàtiques riberenques, un resum d'aquests i les imatges de les seues cobertes, segons l'estil iniciat per nosaltres amb la bibliografia del CERE (Pérez et al., 2008), i incloem també el nombre de pàgines i d'ISBN (Grau et al., 2009).

Els diversos llibres apareixen enquadrats en un dels tres apartats següents:

1. novetats editades, coeditades o publicades amb la col·laboració del CERE
2. novetats editades per altres
3. llibres antics editats per altres

S'entén per novetats les aparegudes entre el tancament de l'edició d'una *Miscel·lània del CERE* i el d'una altra (Grau et al., 2009).

En aquest desè lliurament hem introduït en el 3r grup, de llibres antics, un bon nombre d'obres que fan referència total o parcial a la població d'Ascó, tot aprofitant el fet de la dedicatòria especial d'aquest volum 22 de la *Miscel·lània del CERE*.

Voldríem obtenir també la col·laboració dels autors o editors per assegurar el manteniment de la secció i l'objectiu de ser exhaustiva, raó per la qual els animem des d'aquí perquè ens facin arribar un exemplar dels seus llibres a la Secretaria del CERE i així n'inclourem la seua ressenya en el proper número de la revista que estigui en preparació. Alhora intentarem assolir la fita que va impulsar la creació d'aquesta secció el 1987: "Totes les obres que aquí es comentin figuraran en el fons bibliogràfic del Centre d'Estudis i, per tant, podran ser objecte de fàcil consulta per part dels socis que així ho desitgin i ho facin saber a la secretaria" (Bibliografia riberenca 1, 1987).

RESULTATS

En aquest desè lliurament de "Bibliografia riberenca" presentem un total de 19 noves ressenyes de llibres: 3 corresponen a obres recentment editades pel CERE o amb la seua col·laboració, 7 són novetats editades per altres i 9 són llibres antics també editats per altres. D'aquests 19 títols, 2 corresponen a obres literàries amb temàtica riberenca. Totes aquestes noves ressenyes bibliogràfiques apareixen a l'annex.

En el total d'aquestes deu publicacions de "Bibliografia riberenca" s'han referenciat un total de 143 llibres diferents, dels qual 58 són edicions o coedicions del CERE, 19 han estat editats amb la col·laboració del Centre i els altres 66 títols són d'altres editorials, entitats o institucions.

BIBLIOGRAFIA

ANGUERA, M.; CASADÓ, V. (2008): "23 anys de Miscel·lànies del CERE". *Miscel·lània del CERE* extra 1: 151-190 ("Bibliografia riberenca 7").

"Bibliografia riberenca (1)" (1987): *Miscel·lània* 5: 14-20.

"Bibliografia riberenca (2)" (1988): *Miscel·lània* 6: 11-16.

"Bibliografia riberenca (3)" (1989): *Miscel·lània* 7: 7-11.

"Bibliografia riberenca (4)" (1991): *Miscel·lània* 8: 97-100.

CASADÓ, V. (2000): "15 anys de Miscel·lànies del CERE". *Miscel·lània* 14: 11-32 ("Bibliografia riberenca 5").

GRAU, N.; PÉREZ, À.; ANGUERA, M.; CLUA, M.J.; CASADÓ, V. (2009): "Bibliografia riberenca 8". *Miscel·lània del CERE* 20: 245-261.

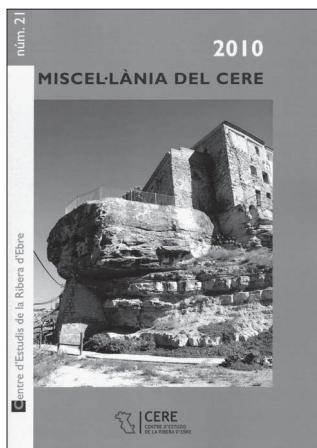
PÉREZ, À.; ANGUERA, M.; CASADÓ, V. (2008): "25 anys de CERE, 25 anys de publicacions". *Miscel·lània del CERE* extra 1: 109-149 ("Bibliografia riberenca 6").

PÉREZ, À.; GRAU, N.; ANGUERA, M.; CLUA, M.J.; CASADÓ, V. (2010): "Bibliografia riberenca 9". *Miscel·lània del CERE* 21: 259-274.

ANNEX

1. Novetats editades pel CERE o amb la seua col·laboració

DIVERSOS AUTORS (2010): *Miscel·lània del CERE*, núm. 21, 278 p., ISBN 978-84-935564-9-5

Volum dedicat a Riba-roja d'Ebre, publicat el gener de 2011, que conté 13 articles en total; es tracta d'una de les publicacions que inclou més articles dedicats a la població (9) i conté un bon nombre de fotografies de Riba-roja entre els articles de la població (46) i en total (92) incloent-hi les fotografies riba-rojanes pròpies dels articles. Entre els articles publicats hi ha:

- 2 d'organització de l'entitat i de la revista: presentació i memòria d'activitats 2009, d'A. Pujol i J.F. Moragrega.

- 9 sobre Riba-roja d'Ebre, sobre dades de la població, els espais naturals de muntanya i fluvials, l'estudi de un document sobre l'arrendament de la fleca de la població el 1788, la biografia i articles periodístics del republicà

riba-rojà Francesc Adell, les possibilitats presents i futures de desenvolupament del municipi, l'estudi del joc de la trisella, els Figots Satànics i contes tradicionals de la població, de M. Anguera, V. Casadó, D. Piñol, J.S. Cid, J.M. Piñol, B. Pubill, J. Farnós, N. Grau i À. Pérez.

- 1 d'història natural sobre l'estat químic de les aigües subterrànies de la Ribera d'Ebre, article de J. Roset, becat pel CERE.

- 1 d'història local sobre l'establiment de la població cristiana a la comarca, de J. Serrano.

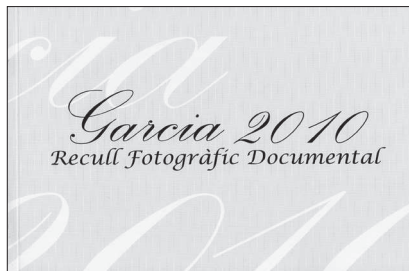
- 1 de literatura sobre la correspondència d'exili i de retorn d'Artur Bladé, treball de X. Garcia que va rebre la I Beca d'Estudi de l'Obra i Figura de Bladé.

- 1 de bibliografia, d'À. Pérez, N. Grau, M. Anguera, M.J. Clua i V. Casadó, on es continua la secció de bibliografia riberenca iniciada el 1987 en aquesta revista i recuperada des de 2009.

CARLOS ORIOL (2011): *Garcia 2010. Recull fotogràfic documental*. Editat per l'autor amb la col·laboració, entre altres, del CERE. Ascó. 72 p., ISBN 978-84-606-5263-2

Es tracta, com diu el títol, d'un llibre de fotografies de Garcia. L'autor, "originari de la veïna localitat de Móra d'Ebre, és un jove artista ambiciós i

ple d'inquietuds" (p. 2), segons indica al pròleg en Joan Perelló. La idea original i l'autor de totes les fotografies (unes cinquanta-sis, la gran majoria en color) és Carlos Oriol i han col·laborat en l'edició el CERE, l'Ajuntament de Garcia, la Colla de Diables El Jordiet i el Grup Cultural La Foig. Segons l'autor: "Aquesta obra neix [...] com una extensió artística del projecte Lo Pas dels Diables" (p. 4), del mateix autor, i que va culminar amb el mural al pas soterrani del passeig del Drac Jordiet.

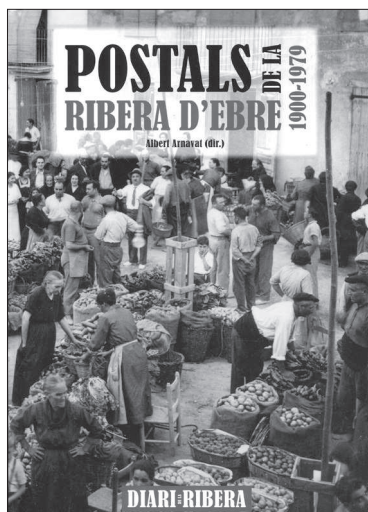
Hi apareixen fotografies de diversos indrets del nucli de població, l'estació, l'ermita, el riu i el Pas de l'Ase, el riu Ciurana, les muntanyes del terme i un apartat especial per a fotos del XXVII Correfoc de la Colla de Diables El Jordiet.

ALBERT ARNAVAT (dir.) (2011): *Postals de la Ribera d'Ebre, 1900-1979. Diari de la Ribera* (Edicions Meridional On Line), amb la col·laboració, entre altres, del CERE. 200 p., ISBN 978-84-614-0677-7

Es tracta del primer llibre de postals antigues de tots els pobles de la Ribera d'Ebre. Les postals més antigues daten de 1907 i les darreres de 1979, i mostren la gent, els carrers, les places, els mercats, les esglésies, les fonts, els passeigs, el riu Ebre...

El llibre està presentat per Carles Figuerola, director del *Diari de la Ribera*, que senyala que aquest llibre vol ser una mostra d'agraïment als lectors d'aquest recent diari creat l'octubre de 2010. Tot seguit, apareixen diverses salutacions del president del Consell Comarcal i dels alcaldes dels diversos ajuntaments que han col·laborat en l'edició del llibre. El pròleg corre a càrrec d'Àngels Pérez, presidenta del CERE, que escriu: "La recerca i la publicació d'aquestes postals enriqueix la nostra història, són el testimoni emotiu d'un temps passat, que d'una altra manera, podria caure en l'oblit. A través d'aquesta recerca d'imatges de postals, redescobrim el nostre passat i enriqueixim el nostre patrimoni i disposem d'un nou recurs per ensenyar a les generacions futures com era la nostra comarca i com era la seva gent" (p. 15).

Els textos són d'Albert Arnavat i Carlos Teixidor, que escriuen tres articles introductoris sobre "Les postals en els orígens de la civilització de la imatge. Notes sobre

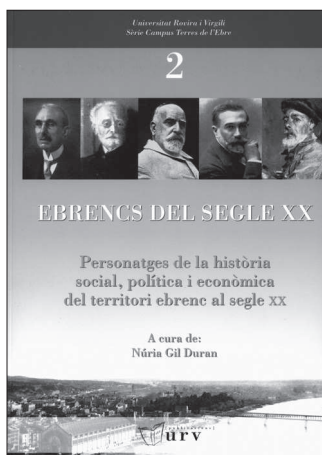

les postals de la Ribera d'Ebre", "Panoràmica sobre la targeta postal" i "Postals des del passat, postals per a la història". A continuació, es reproduïxen les diverses postals seleccionades "sense voluntat exhaustiva ni de catalogació" (p. 21), agrupades per municipis, amb un petit comentari general a l'inici de cada població, que dona les "dades bàsiques per a una futura catalogació cartòfila per a qui pugui interessar" (p. 21-22).

En l'edició hi van col·laborar, a més del CERE, el Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre, la Diputació de Tarragona, l'ANAV i els ajuntaments d'Ascó, Benissanet, Flix, Móra d'Ebre, Móra la Nova, Tivissa i Vinebre.

2. Novetats editorials d'altres

DIVERSOS AUTORS (2010): *Ebrencs del segle XX. Personatges de la història social, política i econòmica del territori ebrenc al segle XX*. Sèrie Campus Terres de l'Ebre, núm. 2. Publicacions Universitat Rovira i Virgili, Tarragona. 160 p., ISBN 978-84-8424-181-2

Durant el curs 2008-2009 el Campus Terres de l'Ebre de la URV va organitzar un cicle de conferències dedicades a personatges de la història social, política i econòmica del territori ebrenc del segle xx. Aquestes conferències pretenen presentar una mostra de les moltes figures d'intel·lectuals que han sorgit al territori: Agustí Querol Subirats, Joan Cid Mulet, Jaume Ferran Clua, Víctor Beltrí, Jesús Moncada, Marcel·lí Domingo, Francesc Gimeno, Felip Pedrell, la nissaga dels Ballester, Francesc Mestre Noé, Rafael Vidiella, Artur Bladé Desumvila i Sebastià Juan Arbó.

Per recuperar la vida d'aquests tretze personatges il·lustres, han participat fins a 12 persones. Són Núria Gil, la qual també és la coordinadora del volum, Jordi À. Carbonell, Guillermo Cegarra, Xavier Ferré, Antoni Gavalda, Emili Llorente, Mario López, Roc Salvadó, Josep Sánchez Cervelló, Emigdi Subirats, Salvador Tió i Santi Valldepérez.

ARTUR BLADÉ DESUMVILA (2010): *Obra completa. Vol. 9 (Cicle de l'exili III: L'exiliada. Segona part)*. Cossetània Edicions, Valls. 368 p., ISBN 978-84-9791-774-2

En aquest volum 9 de l'*Obra completa* d'Artur Bladé i Desumvila, prop de setanta anys després de ser escrita, es publica per primera vegada la segona part de *L'exiliada*, que abraça —dintre el primer exili "francès" de 1939 a 1942— els dos darrers anys. Sens dubte, junt amb la primera part, constitueix

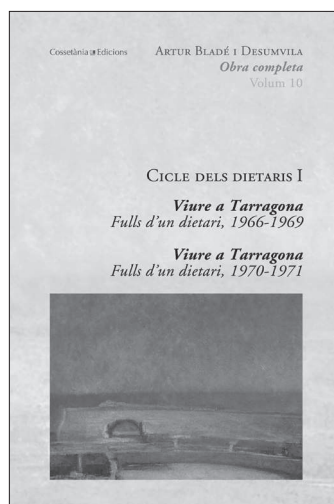
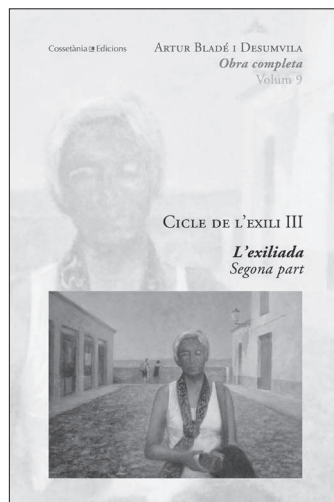
la gran crònica coral de l'expatriació catalana del segle xx.

Sobre la proclamació de la República l'autor escriu: "[14 d'abril, dilluns] És en posar aquesta data que me n'he recordat. Fa un minut que no sabia el dia que érem. Feia molt temps que no me'n recordava. Ha estat ara... 14 d'abril... 1941. Deu anys! Jo en tenia 24. M'estava a Benissanet. Érem a dimarts. Jo era, a la una o les dues de la tarda, al petit bar que tenien els pares de la que és ara la meva esposa, a la plaça —el Portal, en deien— del meu petit poble. Feia un dia clar i assolellat com avui... Amb qui estava el dia 14 d'abril de 1931, aquella tarda, al petit bar de la plaça? Per què no era jo a l'escola, on els meus deixebles m'esperaven? No me'n recordo. A través de la porta vidriera del bar veia la plaça blanca, gairebé solitària. Devia passar un pagès rere el carro, camí del tros; les rodes aixecaven un nuvotet de pols... Quin silenci, el dels pobles petits en aquestes primeres hores de la tarda d'un dia de primavera!" (p. 125).

ARTUR BLADÉ DESUMVILA (2010): *Obra completa. Vol. 10 (Cicle dels dietaris I: Viure a Tarragona; Fulls d'un dietari, 1966-1969 i Fulls d'un dietari, 1970-1971. Cossetània Edicions, Valls. 432 p., ISBN 978-84-9791-775-9*

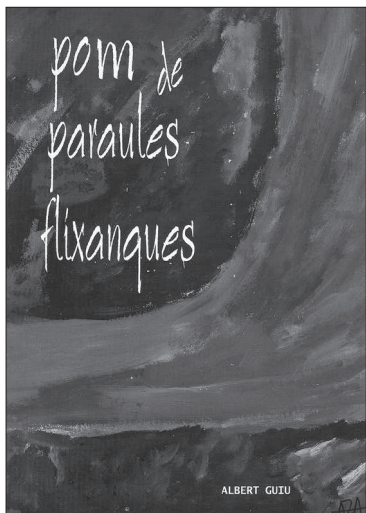
En aquest volum 10 de l'*Obra completa* d'Artur Bladé i Desumvila, publiquem els dos primers llibres de *Viure a Tarragona*, el conjunt dels quatre dietaris dedicats a Tarragona —l'estimada ciutat on s'instal·là quan tornà de l'exili—, que abracen els anys 1966-1969 i 1970-1971, respectivament. Aquests llibres són un cant als llocs, les persones, les idees i els fets que estima: la vida tarragonina i la vida vora l'Ebre, a Benissanet; producte d'una activitat política i literària lliurada als ideals republicans, humanistes i catalanistes.

Bladé escriu sobre Benissanet: "El clos natal [...] em fa reviure la meva noiesa i els treballs i els dies en un poble i una terra que sempre m'han parlat al cor. Em plauen també les humils tasques agrícoles amb què m'entretinc (regar uns quants arbres, sulfatar els parrals, tallar branques seques, treure les herbes del caminal, etc.) quan em canso de

llegir o d'escriure. Bado amb el pas dels núvols —sempre canviants—, les postes de sol, el vol de les orenetes (cada vegada n'hi ha menys) i el trescar dels pardals. [...] Jo sóc, per la nissaga, un híbrid de pagès i de petit burgès; i, per les circumstàncies, de vilatà i de ciutadà" (p. 419).

ALBERT GUIU (2010): *Pom de paraules flixanques*. Ajuntament de Flix, Flix. 10 p.

L'obra conté dotze poemes, alguns dels quals acompanyats d'il·lustracions d'Arantxa Zarranz Armora, dissenyadora de la coberta. Laura Jordà Affonso ha escrit el pròleg.

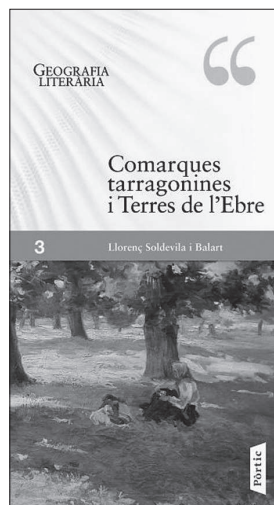
En aquest recull de poemes, Albert Guiu ens acosta al món dels records personals viscuts a Flix: la freixa, arbre simbòlic de la població; el raval, carrer de la seva infantesa; el riu... I en d'altres, recorda festes emblemàtiques com Sant Jordi, Sant Joan i la Festa Major. Guiu com en tota la poesia que ha escrit, i aquest poemari no havia de ser menys, descarrega una gran força d'emocions i sentiments que evoquen un passat i un present de la seva població natal.

Aquest "pom" de poemes va ser presentat i recitat per Laura Jordà Affonso i el mateix autor, al carrer Major de Flix, uns quants dies abans de Sant Joan de 2010, i acompanyat musicalment per Quin Carranza amb el sac de gemecs. Perquè en llegiu una petita mostra, reproduïm un fragment de *Carrers de la infantesa*:

*La raval era un immens cofre
de natura oberta als nens,
campes plens de gols que somiaven
amb les cançons de les magranes
dels horts de les rodalies,
un escorxador on morien els porcs,
i es vacunava els gossos.
Una foguera de vida
a les afores d'un poble
que tenia el secret
de les mitologies infants.*

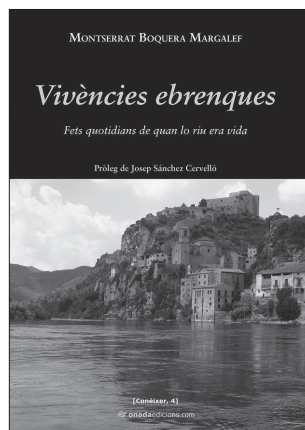
LLORENÇ SOLDEVILA BALART (2010): *Comarques tarragonines i Terres de l'Ebre*. Col·lecció Geografia Literària, núm. 3. Editorial Pòrtic, Barcelona. 416 p., ISBN 978-84-9809-163-2

La col·lecció Geografia Literària vol posar a l'abast d'un públic lector ampli una vasta antologia de textos vinculats al territori. S'hi recullen poemes, narracions, cartes, notes de dietari, escenes teatrals, cançons i breus cròniques periodístiques o de gènere assagístic. La fesomia del país, la història i les tradicions hi apareixen interpretats pels nostres grans escriptors. Amb els volums de Geografia Literària descobrirem, per tant, literatura i paisatge, trenats en una antologia que Llorenç Soldevila ha elaborat amb rigor i ambició. El seu autor és el professor Llorenç Soldevila, doctor en filologia catalana, titular de la Universitat de Vic, mestre i escriptor. Soldevila elabora amb una gran ambició justament avalada, una geografia literària sobre la gent i les terres del nostre país i ho fa confegint una aguda i vasta antologia d'imatges i textos que formen una àmplia i paradoxalment concentrada fórmula capaç de descriure i d'expressar els nostres territoris amb la millor claror. Aquest volum 3 va dedicat al professor Magí Sunyer, de la Universitat Rovira i Virgili, i compta amb un eloqüent pròleg del doctor Josep Murgades, de la Universitat de Barcelona, on parla de "l'afuada capacitat de veure-hi més, i diferentment, sols feta possible gràcies a l'art".

MONTSERRAT BOQUERA MARGALEF (2011): *Vivències ebrenques. Fets quotidians de quan lo riu era vida*. Col·lecció Conèixer, núm. 4. Onada Edicions, Benicarló. 352 p., ISBN 978-84-96623-36-1

Imagineu-vos que sou a la vora del riu un dia qualsevol. Al vostre costat, unes rentadores comenten les últimes notícies del poble mentre esbandeixen la roba. Un llaüt passa prop de la vora i el patró gira el timó amb la intenció de mullar les rentadores, les quals els llencen crits d'indignació, intentant amagar una certa complicitat i, fins i tot, satisfacció. Allà lluny, la barca de pas, subjecta a la gúmena, travessa l'Ebre amb un carro i dos rucs que porten llenya. Una mica més a prop, dos pagesos en una muleta carregada de sacs d'olives retornen del seu tros, a l'altre costat de riu. A la riba contrària, sobre la roca d'una peixera, un pescador cullereja amb

un salubre amb l'esperança de capturar alguna saboga. Al darrere vostre, se sent el soroll refrescant de l'aigua dels cadups caient a la naquera de la sènia, mentre l'animal va girant, amb els ulls coberts per unes ulleres de pauma.

L'escena que acabeu de llegir podria ser real però no pas actual. Està inspirada en la descripció d'aquells que sí que ho van viure en primera persona. En les pàgines d'aquest llibre trobareu els mateixos protagonistes, amb uns quants anys més a l'esquena, que ens en parlen. Ho fan amb les seves pròpies paraules, que l'autora recull i analitza en un relat fresc i entretingut, oferint-nos un retrat realista de la vida quotidiana d'aquells temps en què literalment "lo riu era vida". Aquest ambient riberenc arrossegava tot un univers de percepcions col·lectives i interpretacions que també tindreu ocasió de conèixer.

MARTA ROJALS (2011): *Primavera, estiu, etcètera*. Col·lecció Les Ales Esteses. La Magrana, Barcelona. 363 p., ISBN 978-84-8264-966-5

Es tracta del debut literari de Marta Rojals, escriptora natural de la Palma d'Ebre. Rojals ha escrit una primera novel·la madura i molt ben travada sobre l'amor, l'amistat, la família, la feina, les oportunitats perdudes i la possibilitat de trobar un lloc propi al món.

La seua novel·la parla d'una jove arquitecta, l'Èlia de cal Pedró, que com cada any per Tots Sants, torna al seu poble natal, una petita vila al costat de l'Ebre, per fer la visita de rigor al cementiri i passar uns dies amb son pare i sa tieta. Amb 34 anys fets, la parella l'acaba de deixar i la crisi fa estralls en el despatx d'arquitectura on treballa a Barcelona. Ara es disposa a aprofitar el pont per posar ordre, si més no, als pensaments. Després de l'exili universitari i laboral, l'Èlia s'adona que amb l'edat s'hi

sent cada cop més còmoda entre qui va ser la seva gent. I quan una està tan ben disposada i atenta, pot ser que comenci a veure i a entendre coses que fins ara li havien passat desapercebudes fent aflorar els records d'infantesa, d'adolescència, amistats oblidades i amors platònics. I així va reconstruint amb una successió de pinzellades breus el seu passat al poble, la seva vida a pagès. Aquesta mena de novel·la rural és també un bon retrat generacional dels usos i costums de la vida en un poblet de l'Ebre: "Les processons de marins feien una altra cara. A la punta del Calvari, un vent persistent s'emportava la veu del capellà i aixecava túniques, capes i faldilles. Els porpres, els blancs, els vermells, els liles, els blau cel, a l'aire net, adquirien una viva cristal·lina. Un cop conclosa la litúrgia, i els armats complerta la missió, els tambors i cornetes

de tornada eren una festa i els xiquets i especialment els grans havíem de fer esforços per no trotar com si se'ns hagués desfet el midó dels vestits" (p. 67).

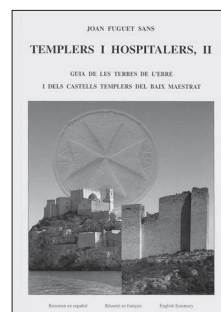
El llibre, amb tocs autobiogràfics, ja que l'autora és també arquitecta, és una reconciliació amb els orígens i la parla de l'exili obligat de molts joves de les zones rurals que han de marxar lluny de la seua terra per trobar feina. Per tant, s'hi sentiran especialment identificats tots aquells joves que van marxar del poble amb 18 anys per anar a estudiar a la ciutat i que amb el pas del temps s'han reconciliat amb els seus orígens. El llibre té un ritme àgil i un llenguatge espontani, fidel a la variant dialectal de la Ribera d'Ebre, l'espai central de la novel·la. És d'aquelles històries que enganxa per la seva proximitat i pel tractament dels temes que afecten els joves d'avui.

"Tenies un sentiment de *pertinença*, saps? Encara que només sigui per la manera de parlar, perquè el parlar també és una manera de veure el món, diuen, no? [...] Però aquests orígens nous són orígens de pega... Perquè ja en tinc uns, i no els hai sapigut gestionar."

3. Llibres antics editats per altres

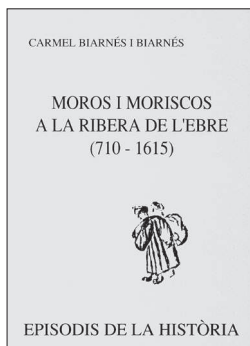
JOAN FUGUET SANS (1998): *Guia de les Terres de l'Ebre i castells templers del Baix Maestrat*. Col·lecció *Templers i Hospitalers*, núm. 2. Rafael Dalmau Editor, Barcelona. 123 p., ISBN 978-84-232-0525-7

El territori de l'Ebre i el Baix Maestrat són les comarques en què els ordes religiosomilitars dels templers i hospitalers van tenir major protagonisme històric. En aquestes comarques s'hi concentra un conjunt militar excepcional: Miravet, Ulldecona, Peníscola, Xivert, que aquesta guia del patrimoni elaborada per un dels grans especialistes en la matèria descriu i posa en valor amb itineraris de Miravet a Xivert, de Camposines a Almudèfer, d'Ascó a Vilalba, de Gandesa a Arnes o de Tortosa a Alcanar. Conté resums del contingut en espanyol, francès i anglès.

CARMEL BIARNÉS BIARNÉS (2004): *Moros i moriscos a la Ribera de l'Ebre (710-1615)*. Sèrie *Episodis de la Història*, núm. 163. 2a ed. (1974, 1a ed.). Rafael Dalmau Editor, Barcelona. 62 p., ISBN 84-232-0668-8

Amb aquesta obra, Carmel Biarnés va iniciar les seves aportacions fruit de l'estudi de la presència de la cultura islàmica a casa nostra i de les empremtes que n'han quedat. Per això es remunta a la invasió àrab de la península Ibèrica al segle VIII fent especial esment a la situació en què quedà la Ribera d'Ebre en convertir-se en terra de frontera amb els francs. En aquest esdevenir de la història relata la Reconquesta de l'Ebre català a mans de Ramon Berenguer IV i la situació que es viu vora l'Ebre català després d'aquest episodi, remarcant especialment l'etapa de convivència pacífica que es va encetar aleshores,

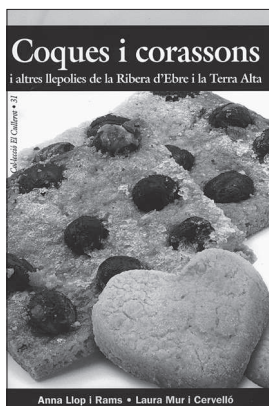

amb pobles que com Ascó tingueren a la pràctica dos municipis, el cristià i el sarraí. Carmel escriu del sarraïns, coneguts com a “moros de pau” el següent: “[...] se’ls respectaven tots els seus costums per evitar una fugida perjudicial per a l’economia de les riberes del Segre i de l’Ebre” i per això “Flix, Ascó, Móra, Tivissa, Benissanet i Miravet comptaven amb barris musulmans” (p. 33).

Carmel Biarnés continua endinsant-se en els principals fets històrics d’aquells segles amb informació sobre els impostos, els fogatges o les ordenances en època dels santjoanistes fins a arribar a la neteja ètnica que suposà l’expulsió dels moriscos el 1610, els quals ja havien estat obligats a convertir-se al cristianisme a primers del segle xvi.

Aquesta obra ha estat considerada com la precursora de molts dels estudis que s’han fet posteriorment d’aquells segles a cavall entre l’època medieval i l’edat moderna a la Ribera d’Ebre.

ANNA LLOP RAMS; LAURA MUR CERVELLÓ (2004): *Coques i corassons i altres llepolies de la Ribera d’Ebre i la Terra Alta*. Col·lecció El Cullerot, núm. 31. Cossetània Edicions, Valls. 152 p., ISBN 84-9791-079-6

Anna i Laura es van conèixer a Ascó i van descobrir que compartien la mateixa afició: fer pastes. El treball diari d’aquestes dones originàries de la Terra Alta i la Ribera d’Ebre va fer que s’adonessin de les diferències i les semblances entre les dues comarques i va propiciar un intercanvi d’experiències culinàries i una recerca per tots els pobles que ha culminat en aquest recull de les receptes més dolces de la cuina tradicional heretada de les mares i les àvies. El principal objectiu de les autores ha estat posar a l’abast de qualsevol persona aquesta dolça saviesa popular per a que pugui elaborar dolços casolans a la cuina de casa seua i contribuir a que aquesta riquesa no es perdi.

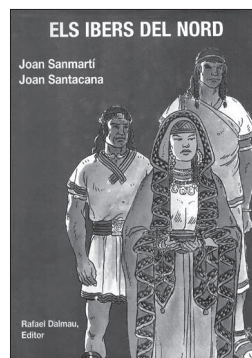
“Seguint amb les curiositats lligades als noms de les pastes, hem de dir que hi ha alguns casos en què els noms tenien una relació directa amb les vies de comunicació que hi havia entre els pobles. Per començar, i a títol general, direm que el riu dóna un sentit d’unitat també quant a les pastes: als pobles de la vora del riu es feien moltes pastes semblants i s’anomenaven igual. Els pobles més allunyats de les dues comarques són els que conserven receptes diferents i noms propis que no es troben a altres llocs” (p. 13).

A través de les receptes i dels comentaris que les acompanyen, les autores intenten fer evident l'estimació que senten per la seua terra i per les seues tradicions, tot demostrant que la rebosteria és un aspecte important per entendre aquestes comarques i la seua manera de ser i de fer.

“La majoria de pastes es feien per a una festa determinada i, segurament, en funció dels productes de la temporada. Els *panelletes* es feien per Tots Sants perquè la gent tenia les ametles collides de feia poc, i els *pastissets* se solien fer per Nadal perquè el cabell d'àngel es feia amb les carabasses que es collien a la tardor. Els *cócs de mel* s'havien de fer a la primavera amb les primeres mels i les *ametles garrapinyades* també es feien per Nadal; el codonyat a l'hivern, i les *melmelades* s'anaven consumint durant tot l'any” (p. 12).

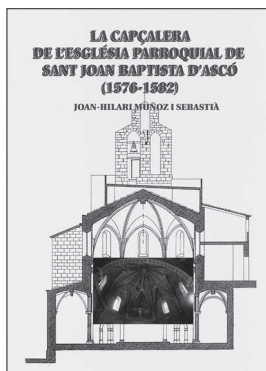
JOAN SANTACANA MESTRE; JOAN SANMARTÍ GREGO (2005): *Els ibers del nord*. Col·lecció Obra Vària, núm. 15. Rafael Dalmau Editor, Barcelona. 269 p., ISBN 978-84-232-0691-9

Els ibers són la gran civilització desconeguda de la península Ibèrica, tot i que va deixar una gran empremta. Aquí a la Ribera d'Ebre s'han localitzat grans troballes en els jaciments que seguien i controlaven el curs del riu Ebre, entre els quals destaca especialment l'anomenat Tresor de Tivissa, descobert al jaciment del Castellet de Banyoles. Precisament la ruta turística denominada llercavònia ressegueix la petjada dels ibers a la nostra comarca. En aquest context, la lectura de *Els ibers del nord* és una posada al dia del coneixement històric al nostre país sobre aquesta civilització, una de les més brillants de la Mediterrània preromana, entre el Llenguadoc occidental i el nord del País Valencià, que tracta amb detall els seus assentaments, les formes de vida, la demografia, els recursos i intercanvis econòmics, la llengua, la distribució de les ètnies, l'estructura dels poblats, les cases, la indumentària, la religió, la guerra. Els autors posen de relleu les arrels ibèriques de les primeres estructures estatals i dels primers nuclis urbans.

JOAN-HILARI MUÑOZ SEBASTIÀ (2008): *La capçalera de l'església parroquial de Sant Joan Baptista d'Ascó (1576-1582)*. Ajuntament d'Ascó, Ascó. 110 p., ISBN 978-84-922616-2-8

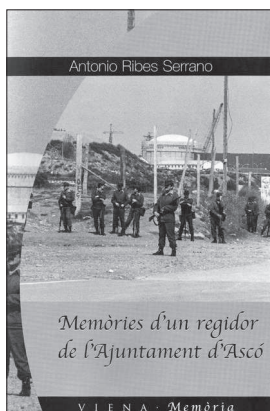
Aquesta investigació de Joan-Hilari Muñoz publicada per l'Ajuntament d'Ascó va rebre al seu moment una beca del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre.

Muñoz relata el procés de construcció de la capçalera renaixentista del temple parroquial d'Ascó, que s'esdevé per ordre del bisbe de Tortosa Joan Izquierdo en comprovar que l'església havia quedat petita per l'augment demogràfic de l'època (segle XVI). Ara bé, un cop acabades les obres, els arquitectes Domènec i Joan Vilabona enceten un plet contra els jurats d'Ascó, ja que aquests es negaren a fer els pagaments arran de les millores introduïdes en les obres i que no havien estat incloses en el contracte inicial: "[...] finalment, qui guanyà el plet fou la universitat d'Ascó, ja que Vilabona pagava l'any 1586 les costes d'aquest i, normalment, la part per-

dedora en un conflicte judicial és la que es fa càrrec de les despeses" (p. 62). A partir d'aquest fet, l'autor aprofita per introduir una evolució històrica de la parròquia d'Ascó des de la conquesta cristiana al segle XII fins a la construcció de la capçalera amb atenció a les visites pastorals efectuades en aquell període. El llibre conté diverses imatges de l'interior i de l'exterior de l'església així com de diferents plànols de la planta i de l'alçat del temple parroquial.

ANTONI RIBES SERRANO (2008): *Memòries d'un regidor de l'Ajuntament d'Ascó*. Col·lecció Memòria Popular, núm. 12. Viena. 240 p., ISBN 978-84-8330-494-5

Aquest llibre de memòries elaborat per un exregidor de l'Ajuntament d'Ascó, que ho va ser durant els anys 1979-1983, es presenta com la crònica de la resistència antinuclear a la instal·lació de la central nuclear al municipi. Amb un to combatiu i apassionat, Ribes explica com, essent regidor en el primer ajuntament democràtic d'Ascó i, després, des de l'oposició, va ser un testimoni privilegiat de les irregularitats i el desgavell que van envoltar l'arribada de les dues centrals nuclears al terme municipal. Les memòries d'Antonio Ribes tenen tota la vigència avui, quan el tema de l'energia nuclear i el futur de les centrals nuclears estan a l'ordre del dia. El llibre va guanyar el Premi Romà Planas i Miró de Memòries Populars 2007.

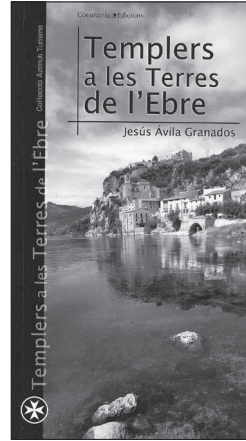
JESÚS ÁVILA GRANADOS (2009): *Templers a les Terres de l'Ebre*. Col·lecció Azimut Turisme, núm. 7. Cossetània Edicions, Valls. 192 p., ISBN 978-84-9791-563-2

Els templers van ser els grans protagonistes del món medieval. El seu testimoni cal seguir-lo, en molts casos, en les evidències que romanen i esperen ser

descobertes i transmeses al viatger interessat per les claus del coneixement. És, precisament, als territoris de l'antic Regne d'Aragó, a les comarques (catalanes, aragoneses i valencianes) relacionades amb el riu Ebre en el seu curs més inferior, on el Temple va deixar gravades gran part d'aquestes empremtes, analitzades, municipi per municipi, a les pàgines d'aquest llibre.

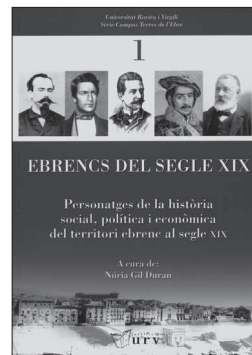
El pròleg va a càrrec de Jaume Coll Conesa, director del Museu Nacional de Ceràmica de València Malva-rosa de Corint. Després d'una introducció sobre l'orde del Temple, els templers a les Terres de l'Ebre i la Ruta Xacobeia de l'Ebre, el llibre s'estructura en 3 rutes: Catalunya, Aragó i País Valencià. La primera inclou el Baix Ebre, Montsià, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta, essent aquests dues comarques les més profundament tractades, amb més de trenta pàgines per cadascuna. Comenta especialment l'octògon d'Ascó, les pedres sagrades de Garcia, el Sant Greal de Miravet o la creu de vuit beatituds de Riba-roja d'Ebre.

L'autor Jesús Ávila Granados és llicenciat en Ciències de la Informació per la UAB i exerceix el periodisme cultural des de 1972. En dues ocasions el Consell d'Europa el va condecorar amb el Premi Europa Humana com a millor periodista del continent. Com a escriptor és autor de més de 60 llibres d'assaig, una novel·la històrica i una enciclopèdia de 8 volums; treballs relacionats amb la història de l'antiguitat i el món medieval. És un dels experts dels templers i el catarisme; les seves obres: *La mitologia templària*; *La mitologia càtara*; *La mitologia celta* i *La profecia del laurel* s'han convertit en clàssics de referència obligada.

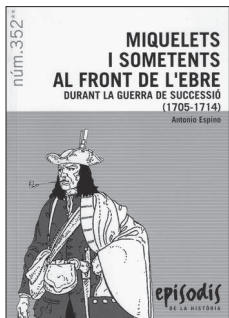
DIVERSOS AUTORS (2009): *Ebrencs del segle XIX. Personatges de la història social, política i econòmica del territori ebrenc al segle XIX*. Sèrie Campus Terres de l'Ebre, núm. 1. Publicacions Universitat Rovira i Virgili, Tarragona. 160 p., ISBN 978-84-8424-155-3

A partir del cicle de conferències "Personatges de la història social, política i econòmica del territori ebrenc al segle XIX" organitzades per la Universitat Rovira i Virgili al Campus de les Terres de l'Ebre, l'any 2007, apareix *Ebrencs del segle XIX*: "Jaume Tió i Noé", per Juan Antonio González; "Joan Abril i Guanyabéns", per Jacobo Vidal Franquet; "Jules Carvalho", per Emeteri Fabregat; "Manuel Porcar i Tió", per Emili Llorente; "Teodoro Gonzalez", per Josep Bayerri; "Ramon Cabrera", per Roc Salvadó Poy i "Context social i econòmic del territori ebrenc al segle XIX", per Xavier Ferré Trill. Aquesta publicació

fa un recull d'aportacions sobre alguns dels personatges i les seves trajectòries, per a la memòria històrica, per al reconeixement i la identitat territorial i per a la posada en valor del patrimoni intel·lectual de les Terres de l'Ebre.

ANTONIO ESPINO (2009): *Miquelets i sometents al front de l'Ebre, durant la guerra de Successió (1705-1714)*. Col·lecció Episodis de la Història, núm. 352. Rafael Dalmau Editor, Tarragona. 109 p., ISBN 978-84-232-0730-5

L'autor, professor de la UAB, fa un ràpid però alhora intens recorregut del paper que tingueren aquestes tropes irregulars durant el conflicte dinàstic entre Àustries i Borbons. Si bé l'autor fa menció que els borbònics també recorregueren als serveis d'aquests guerrers auxiliars, se centra sobretot en els miquelets, els sometents i, en algun cas, les *coroneles* (ciutadans reclutats per a la defensa de la seua població). Encara que bona part del contingut gira al voltant de fets transcorreguts al territori ebrenc protagonitzats per aquests cossos irregulars integrats per efectius del mateix territori, també fa menció d'accions i esdeveniments que tingueren lloc en altres zones de Catalunya.

Segons l'autor, miquelets i sometents participaren primordialment en allò que ell anomena la *guerra petita*, les accions militars que es duïen a terme lluny de les zones principals de combat, i rarament els veïem enmig de camps de batalla, tot i que en algunes ocasions demostraren també gran efectivitat en camp obert. Aquestes tropes irregulars esdevingueren importants sobretot en l'atac continu als subministraments de l'enemic, als quals tal com relata Espino, infringiren nombroses derrotes i baixes. Essent com són les Terres de l'Ebre una zona de pas, és normal que les nostres comarques fossin escenari de les accions de miquelets i sometents contra les caravanes que transportaven efectius materials a l'exèrcit borbònic. Per contra, per a les tropes regulars de l'enemic, els resultava un contrincant incòmode, ja que, com diu l'autor, una victòria contra irregulars no donava cap prestigi, i una derrota representava una humiliació greu. L'autor també fa menció d'alguns caps procedents del territori que arribaren a destacar, com els Falcó de Benissanet, un dels quals, assolí el grau de coronel dins l'exèrcit austriacista, gràcies als bons serveis prestats. Malgrat aquest continu i contundent desgast al qual sotmeteren els miquelets i sometents als borbònics, no van poder impedir, com molt bé sabem, la victòria i la conquesta de Catalunya pels partidaris de Felip V, amb totes les conseqüències ben conegudes.

A pesar de les limitacions i els desequilibris pel que fa al contingut, és un llibret prou interessant per conèixer un aspecte més de la història del nostre territori, i amb força dades.